

4. Загальна теорія держави і права: Підручник (за ред. В.М. Цвіка, О.В. Петришина). – Х.: Право, 2009. – 584 с.
5. Зеленецький В.С. Уголовно-процессуальные функции следователя // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України. – 2001. – № 2. – С. 69-78; Півненко В.П., Андрусак В.Б. Про кримінально-процесуальну функцію органів досудового слідства // Вісник академії прокуратури України. – 2007. – № 4. – С. 80-83; Солдатенко О.А. Досудове слідство в Україні: становлення та перспективи розвитку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. – К., 2006. – 237 с.
6. Ковтун Н.Н. Судебный контроль в уголовном судопроизводстве России. – Н. Новгород: Нижегород. правовая академия, 2002. – 332 с.
7. Ларин А.М. Расследование по уголовному делу: процессуальные функции. – М.: Юридлит., 1986. – 160 с.
8. Лоцихін О.М. Функції сучасної держави: нарис юридичної теорії: монографія. – К.: Логос, 2013. – 228 с.
9. Рогатюк І.В. Обвинувачення у кримінальному процесі України: монографія. – К.: Атіка, 2007. – 160 с.; Чепурний О.О. Кримінально-процесуальні функції на стадії досудового розслідування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. – К., 2005. – 195 с.
10. Савицкий В.М. Государственное обвинение в суде. – М.: Наука, 1971. – 343 с.; Зейкан Я.П. Право на захист у кримінальному процесі: Практ. посібник. – К.: Юридична практика, 2004. – 288 с.
11. Словарь иностранных слов (под ред. И.В. Лехина и Ф.Н. Петрова. – М., 1955. – 840 с.; Великий тлумачний словник сучасної української мови (уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: Перун, 2009. – 1736 с.

УДК 343.9(477)

Р.А. Панасенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ДЕТЕРМІНАЦІЇ НЕЗАКОННИХ ЗАХОПЛЕНЬ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Здійснено загальну характеристику детермінантів незаконних захоплень підприємств в Україні, проведено аналіз зазначеної кримінологічної детермінації. Особливу увагу приділено характеристиці організаційно-управлінських та правових факторів детермінації незаконних захоплень підприємств в Україні.

Ключові слова: *детермінанти, детермінація незаконних захоплень підприємств, економічні фактори, політико-ідеологічні, правові та організаційно-управлінські фактори детермінації.*

Осуществлено общую характеристику детерминантов незаконных захватов предприятий в Украине, проведён анализ указанной криминологической детерминации. Особое внимание уделено характеристике организационно-управленческих и правовых факторов детерминации незаконных захватов предприятий в Украине.

Ключевые слова: *детерминанты, детерминация незаконных захватов предприятий, экономические, политико-идеологические, правовые и организационно-управленческие факторы детерминации.*

The article presents a general characterization of the determinants of illegal seizure of enterprises in Ukraine, the analysis of mentioned criminological determination. Particular attention is given to the characteristics of organizational, managerial and legal factors of the determination of illegal seizure of enterprises in Ukraine.

Key words: *determinants, determination of illegal seizure of enterprises, organizational, managerial and legal factors of the determination.*

Аналіз наукової та спеціальної літератури виявляє очевидний дефіцит кримінологічних досліджень проблеми кримінологічної детермінації незаконних захоплень підприємств (кримінального рейдерства) в Україні, хоча їх результати можуть представляти інтерес як для кримінального, кримінально-процесуального, господарського, цивільного права, так і для інших галузей права. Викладене свідчить про необхідність проведення поглибленого наукового аналізу проблеми. Названі обставини зумовлюють теоретичну і практичну значимість її розробки та актуальність теми статті.

Окремі питання кримінально-правових засобів охорони відносин у сфері економіки в цілому й у сфері підприємництва, зокрема, висвітлені в монографічних, у тому числі дисертаційних та інших дослідженнях, як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, серед них: Алієва В.М., Амінова Д.І., Анісімова С.М., Аслаханова А.А., Баранова А.Б., Безверхова А.Г., Бойцова А.І., Борзенкова Г.Н., Ванцева В.А., Волженкіна Б.В., Гаухман Л.Д., Горелова А.П., Демидова Ю.М., Жалінській А.Е., Емінова Є.В., Карповича О.Г., Клепицький І.А., Клейменова М.П., Коровінское С.П., Кочої С.М., Кузнєцової Н.Ф., Ларічева В.Д., Лопашенко Н.А., Лукашова А.І., Максимова С.В., Михальова І.Ю., Наумова, П.М. Панченко, Т.В. Пінкевич, В.І. Плохова, Т.Ю. Погосян, П.А. Скоблікова А.В., Солодовникова С.А., Талан М.В., Устинової С.В., Устинової Т.Д., Шишко І.В., Яні П.С., Яцеленко Б.В., Яковлева А. М. тощо.

Безпосередньо проблематика знайшла своє відображення й у працях таких вітчизняних науковців, як Бажанов М.І., Бандурка О.М., Баулін Ю.В., Білоус В.Т., Борисов В.І., Голіна В.В., Гуророва Н.О., Даньшин І.М., Джужа О.М., Дудоров О.О., Закалюк А.П., Зеленецький В.С., Камлик М.І., Коржанський М.Й., Кураш Я.М., Костенко О.М., Литвак О.М., Мандибура В.О., Магусовський Г.А., Мельник М.І., Смітюх А.В., Куц В.М., Кальман О.Г., Погорєцький М.А., Орлеан А.М., Навроцький В.О., Перепелиця О.І., Попович В.М., Сташис В.В., Стрельцов Є.Л., Тацій В.Я., Тютюгін В.І., Тихий В.П., Туляков В.О., Туркевич І.К., Філонов В.П., Шакун В.І., Шеломенцев В.П., Варналій З.С., Мазур І.І. та інші дослідники.

За радянських часів дослідження проблеми рейдерства, його детермінації взагалі були відсутні, оскільки в той час економіка держави була повністю централізована, та й взагалі більшість підприємств були державні, тому про незаконні захоплення підприємств не йшлося взагалі.

В основу дослідження проблем детермінації незаконних захоплень підприємств має бути покладено багатофакторний аналіз. Цей аналіз надає можливість співставити різні групи соціальних факторів у їх взаємодії, виявити взаємозв'язки між ними, провести комплексний аналіз впливу на етіологію незаконних захоплень підприємств [1]. Криміногенні фактори, котрі виступають як причини та умови злочинів, пов'язаних з незаконними захопленнями підприємств є досить чисельними, різноманітними і обумовлюються суттєвими змінами в соціально-економічному житті суспільства.

Перш за все, детермінантами злочинності (від латинського "determinare" – "визначати") називають комплекси соціальних явищ, спільна дія яких породжує злочинність. Вивчення детермінант злочинності є одним зі складових предмета кримінології [2, с. 36]. У кримінології детермінація передбачає встановлення причинно-наслідкових і таких, що обумовлюють зв'язків між соціальними чинниками і злочинністю. Тобто, коли ми говоримо про детермінацію злочинності, то йдеться про всю сукупність явищ, процесів, фактів, проявів, з якими злочинність взаємопов'язана та якими вона обумовлена. Теорія детермінації злочинності не становить на сьогодні цілісного вчення, а залишається ще полем для існування найрізноманітніших концепцій [3, с. 118].

На сьогодні низка вчених досліджує детермінанти незаконних захоплень підприємств в Україні, про що свідчить значна увага до цієї тематики в ЗМІ та постійна актуальність серед високопосадовців системи правоохоронних органів держави. Нами проведено спробу проаналізувати наявну інформацію та провести чітку градацію всіх основних детермінантів досліджуваного явища.

Багатофакторне дослідження кримінологічної детермінації незаконного захоплення підприємств має ґрунтуватися на поглибленому вивченні економічних умов життєдіяльності суспільства [3, с. 119]. Криміногенні фактори, які виступають як причини й умови незаконних захоплень підприємств як і засади протидії, є досить чисельними, різноманітними й обумовлені суттєвими змінами в соціально-економічному житті суспільства. З точки зору їх сутнісної характеристики вони можуть бути представлені у вигляді п'яти груп: економічні, політико-ідеологічні, соціально-психологічні, правові, організаційно-управлінські фактори й ті, що пов'язані з недостатньою правоохоронною та правозастосовною діяльністю.

До економічної групи детермінантів віднесено комплекс історично мілливих негативних явищ в економічному житті суспільства, які, з одного боку, формують певний рівень економіко-правової свідомості, а з іншого -

у сфері виробництва, розподілу і обміну матеріальних благ умови для реалізації їх життєвих потреб у матеріальному забезпеченні злочинним шляхом.

Активізація криміногенних факторів, котрі обумовили появу незаконних захоплень підприємств у 90-ті роки була обумовлена приватизацією сфер економіки з отриманням надприбутків; утворенням монопольних об'єднань і надання їм переваг у фінансуванні й кредитуванні; створенням фінансових структур для обслуговування сфер економічної діяльності з надприбутками, протиправним перекачуванням державних ресурсів недержавним суб'єктам підприємницької діяльності; створення необхідної матеріальної бази для організації корпоративно-бюрократичних фінансових структур [3, с. 128]. Загальноекономічна криза, яка охопила Україну в ці роки, характеризувалася спадом виробництва, розбалансованістю економіки, падінням життєвого рівня населення, інфляцією, зниженням продуктивності праці. Усе це створило благодатне підґрунтя для перерозподілу власності та незаконного захоплення підприємств.

До *політико-ідеологічних факторів* віднесено: недостатньо зважене ставлення до пріоритетів економічної політики держави та забезпечення реалізації конституційного принципу рівності усіх форм власності і державного захисту умов їх функціонування; недоліки реалізації державної кримінальної та кримінологічної політики у боротьбі зі злочинністю в сфері незаконних захоплень підприємств; низький рівень державного регулювання економічних процесів в умовах трансформаційних змін системи економічних відносин; злочинно-недбале ставлення посадових осіб до незаконного придбання прав власності, низька ефективність управління корпоративними правами; нестабільність фінансової, валютної, податкової, митної, промислової та сільськогосподарської політики держави, що явно знижує рівень довіри населення до економічних реформ і прагнення займатися підприємницькою діяльністю; відсутність інтегрованої стратегії розвитку пріоритетних галузей економіки; неогрунтоване намагання широко використовувати й впроваджувати зарубіжний досвід господарювання, який не завжди відповідає українським реаліям; високий рівень корумпованості системи державного регулювання підприємницької діяльності й лобіювання протиправних економічних інтересів окремих фінансово-промислових груп тощо.

Соціально-психологічні фактори – це сукупність ідей, поглядів, уявлень, котрі функціонують у правовій свідомості суспільства, соціальних груп, окремої особи щодо відносин власності в суспільстві та у сфері господарської діяльності. При цьому економічний інтерес виступає як вирішальна домінанта соціально-значущої поведінки особи у цій сфері.

Такі негативні явища у суспільній свідомості як заздрість, нестримний потяг до збагачення, правовий нігілізм, зневага до соціальних та еко-

номічних цінностей у суспільстві обумовлюють намагання окремих членів суспільства до перерозподілу власності протизаконними засобами.

До найбільш значущих криміногенних *правових факторів* злочинності у сфері незаконних захоплень підприємств належить економічна необґрунтованість багатьох законодавчих рішень, наявність значних прогалин і недоліків у механізмі правового регулювання різних сфер економічної діяльності, постійні зміни нормативної бази, недосконалість існуючого порядку правового регулювання відповідальності контролюючих органів за порушення у сфері економічної діяльності, загальнодержавна дезорганізація нормативної системи економічного правопорядку, дефекти професійної правосвідомості з сфері боротьби з незаконними захопленнями підприємств, зневажливе ставлення до забезпечення принципу невідворотності покарання за економічні злочини [4, с. 291].

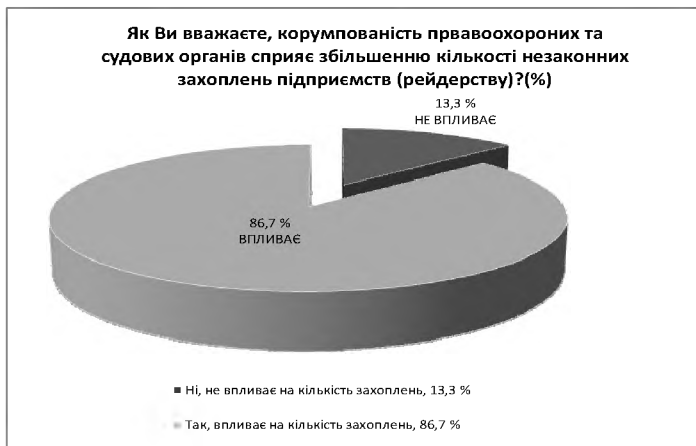
Офіційною причиною розквіту "кримінального рейдерства" в Україні називають недоліки корпоративного законодавства (в т.ч. і застарілість нормативно-правової бази), а засоби боротьби часто зводяться до обґрунтування необхідності викладення певного пункту певної статті якогонебудь підзаконного нормативно-правового акта в новій редакції. Але чогось законодавство змінюється, а рейдерство від цього нікуди не зникає. Очевидно, що причина полягає не тільки в недоліках законодавства.

До *організаційно-управлінських факторів*, що обумовлюють "рейдерські" злочини, як показав проведений аналіз проблеми, належать: недоліки функціонування механізму державного управління економічними процесами та формування його апарату, здійснення контрольно-розпорядчих функцій без урахування їх економічної для суспільства доцільності й завдань попередження економічної злочинності.

Недоліки функціонування організаційно-управлінської системи продуктивних сил країни спричиняють руйнацію виробничого сектора економіки, дестабілізують діяльність фінансової, кредитної, монетарної, податкової політики, породжують злочинно-халятне управління державним сектором і ставлення до вітчизняного виробника, сприяють руйнації високотехнологічних виробничих і наукових комплексів [5, с. 147].

Серед основних чинників, що знижують ефективність протидії економічним злочинам (зокрема й злочинам, які вчиняються під час незаконних захоплень підприємств) - *недоліки в організації і функціонуванні правоохоронних та правозастосовчих органів*: недосконалість законодавчої бази, кадрові прорахунки (брак досвіду, професіоналізму, невисокі моральні якості частини працівників правоохоронних органів), а також організаційні упущення – відсутність у роботі системності, тісної взаємодії, відставання реагування на динаміку злочинної діяльності та її трансформування у нові форми, зниження престижу професії оперуповноваженого, слідчого, прокурора, низький рівень матеріального збагачення.

Наприклад, згідно з проведеним дослідженням 86,7% опитаних експертів вважає, що корумпованість чиновників (працівників прокуратури, податкових органів, судів тощо) сприяє збільшенню кількості рейдерських захоплень в Україні. На підтвердження своєї позиції автор наводить деякі емпіричні дані, отримані під час експертного опитування та анкетування вісімдесяти працівників правоохоронних органів у вигляді таблиці.

З аналізу вищезазначеного, можна виокремити основний детермінант незаконних захоплень в Україні – корумпованість органів державної влади, судових та правоохоронних органів, яку не заперечують навіть самі працівники зазначених відомств.

Як доводить здійснений вище аналіз, детермінація незаконних захоплень підприємств в Україні на сьогодні доволі зрозуміла й держава повинна звернути на це увагу та здійснювати цілеспрямовані заходи щодо їх максимальної мінімізації чи дестабілізації. Саме тому, державна економічна політика щодо запобігання незаконним захопленням підприємств в Україні на сьогодні потребує вдосконалення, має будуватися на професійному аналізі недоліків у законодавчому регулюванні відносин власності та господарської діяльності, узагальненні науково-теоретичних розробок державної політики, розробленні загальної стратегії щодо протидії протиправним захопленням й механізмів її реалізації в Україні.

Використана література:

1. Антонян Ю.М. Личность преступника / Ю. М. Антонян, В.Н. Кудрявцев, В.Е. Эминов. – СПб. : Изд-во "Юридический центр Пресс", 2004. – 366 с.

2. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підручник [для студентів юрид. спец. вищ. закладів] / І. М. Данышин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін. ; за заг. ред. В.В. Голіни. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Х. : Право, 2009. – 288 с.

3. Кальман О. Г. Стан та головні напрямки попередження злочинності в Україні: теоретичні і прикладні проблеми. – Харків: Гімназія, 2003. – 386 с.

4. Панасенко Р.А. Криміналізація незаконних захоплень підприємств в Україні: реалії сьогодення та шляхи протидії / Р.А. Панасенко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2010. – Спеціальний випуск № 6, ч. 1 "Кримінальна юстиція в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку". – С. 291–295.

5. Кальман О.Г., Панасенко Р.А. Незаконне рейдерство: проблеми криміналізації / Кальман О.Г., Панасенко Р.А. // Шлях до кримінології. Пам'яті Анатолія Петровича Закалюка: збірник матеріалів / Національна академія правових наук. Координаційне бюро з проблем кримінології та кримінологічних досліджень. – К. ; Запоріжжя : КПУ, 2010. – С. 142 – 155.

УДК 343.3.7

М.В. Комарницький

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ НЕЗАКОННОГО ВИДОБУВАННЯ КОРИСНИХ КОПАЛИН ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ЗНАЧЕННЯ, ВЧИНЕНОГО ПОВТОРНО

У статті розглянуто найскладніші питання кваліфікації незаконного видобування корисних копалин загальнодержавного значення, вчиненого повторно, та вироблено низку пропозицій щодо правильної юридичної оцінки таких діянь.

Ключові слова: *незаконне видобування корисних копалин, кримінальна відповідальність, склад злочину, кваліфікуюча ознака, повторно.*

В статье рассмотрены наиболее сложные вопросы квалификации незаконной добычи полезных ископаемых общегосударственного значения, совершенной повторно, и выработан ряд предложений относительно правильной юридической оценки таких деяний.

Ключевые слова: *незаконная добыча полезных ископаемых, уголовная ответственность, состав преступления, квалифицирующий признак, повторно.*

Most complicated issues of qualification of illegal extraction of useful fossils of national value committed repeatedly are covered in the article and a group of proposals for legal review of such acts is collaborated.

Key words: *illegal extraction of minerals, criminal liability, crime set, qualification feature, iteratively.*